

закладене майже в кожній казці, створеній народом. Художність образів цих оповідей поряд з іншим підпорядкована релігійним віруванням, образам. Створювати казки без спираю на усталені Біблійні образи було просто неможливо, тому що саме в Біблії міститься духовне надбання народних вірувань, звичаїв, обрядів. Саме Біблія була поштовхом виокремлення народних вірувань у самостійну ланку народної творчості – казкову писемність.

Використана література

1. Біблія. UKRANIAN BIBLE. UNITED BIBLE SOCIETIES, 1991. – 296 с.
2. Культура і побут населення України /За ред. В.І Науменко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко. – К.: «Либідь», 1993. – 288 с.
3. Сухомлинський В.О.Твори: В 5-ти т. – Т.5. – К.: Рад. шк., 1999. – 676 с.
4. Українські народні казки /За ред. С.О.Вишньовського. – К.: Веселка, 1988. – 169 с.
5. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. В 2-х т. – Т.2. – К.: Рад.шк., 1983. – 359 с.

Наталія Сейко

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА В КОНТЕКСТІ ХРИСТІЯНСЬКОЇ МОДЕЛІ МОРАЛЬНОСТІ

Автор подає власну модель девіантної поведінки дитини, базуючись на досягненнях православної педагогіки і психології. Аналізуються також корекційні можливості психолого-педагогічних наук із застосуванням християнських методик.

Nataliya Seiko

THE MODEL OF DEVIANT BEHAVIOUR IN THE CONTEXT OF CHRISTIAN MORALS

The author gives her own model of deviant behavior of a child taking as a basis the achievements of Orthodox pedagogics and psychology. The possibilities of correction used in pedagogics and psychology by means of Christian methods are also analyzed.

Православна педагогіка, про можливість наукового обґрунтування якої ще десяток років тому можна було лише гіпотетично розмірковувати, набуває форми чіткої концепції зі своєю методологічною основою (Святе Письмо), теоретичною базою (учення святих отців), методичними набутками (народно-християнські методи виховання, аналіз досвіду діяльності навчальних закладів та недільних шкіл з елементами православного навчання та виховання). Окрім цього, в останній час з'являється значна кількість досліджень православних психологів, соціальних педагогів, педагогів-практиків стосовно православної системи виховання [1, 2, 3, 6].

Навіть найперше знайомство з парадигмою православної педагогіки і практики православного виховання дає можливість виокремити хоча б два головні постулати, що відрізняють її від сучасної наукової постановки питання у педагогічній науці та практиці:

1) проблема пріоритетності спрямування навчання і виховання; йдеться про те, що православна педагогіка категорично настоює на пріоритеті дисциплін морально-етичного спрямування стосовно природничо-наукових дисциплін, керуючись тим, що "Страх Божий єсть начало премудрости";

2) проблема результативності навчання і виховання у православній педагогічній моделі регулюється твердженням про те, що "наша справа сіяти і поливати, збирання ж урожаю – справа Божа".

Окрім сказаного, на особливу увагу заслуговує категорія моральності у християнській виховній моделі, до якої звернемося спеціально.

Християнська модель моральності, висуваючи дуалістичну тріаду внутрішньо-психічного стану людини (А.Гармаєв, В.Ничипоров), тлумачить її як фактичне поєднання Тріади Свісті і Тріади Его. При цьому до тріади свісті відносяться Здібності, Душевні Сили і Свіість; до тріади Его – Здібності, Емоційність та Его-потяги (рис. 1.).

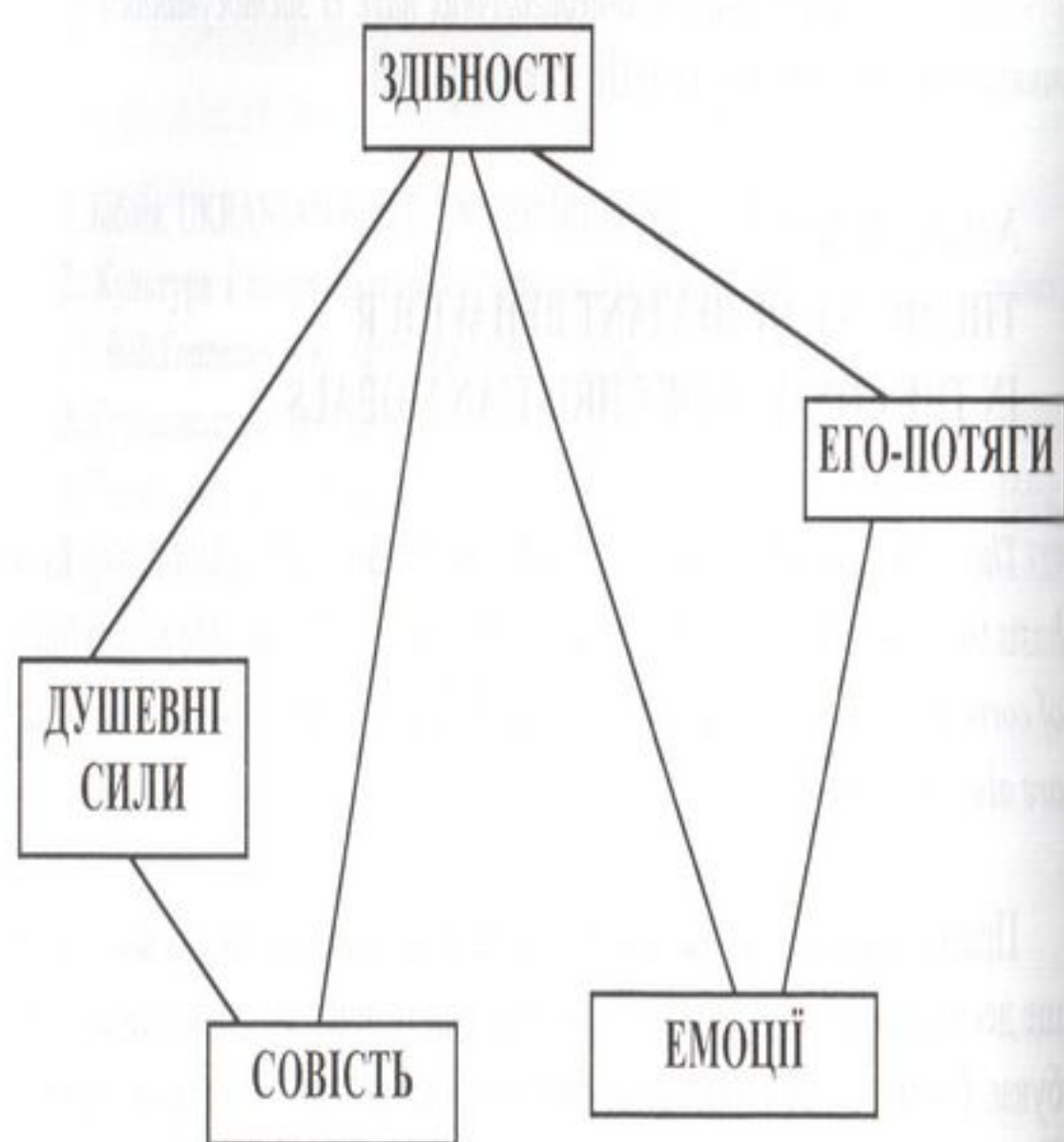

Рис. 1. Дуалістична тріада особистості людини за християнською моделлю моральності

Найперше слід зауважити, що здібності не випадково склали точку поєднання тріад: вічна суперечка про подвійність наукових досягнень, їх “чорно-білу” сутність може бути представлена бажанням людини пізнати світ і невмінням використати досягнення науки для свого духовного зростання.

Однак Здібності як чинник духовного росту не цілком належать до предмета розгляду в цій статті. Особлива увага в цьому контексті має бути звернена на вплив Емоцій та Его-потягів на розвиток девіацій, а також на можливість Душевних Сил та Свіість впливати на процес соціальної реабілітації.

Чи знаходяться в протистоянні тріади, зображені на рис. 1. І так, і ні. Ні – тому що вони єдині, як єдність і боротьба протилежностей; так – оскільки вони заперечують і взаємно виключають одна одну. Можна проілюструвати це твердження словами Ф. Достоєвського, який пи-

сав, що в цьому світі сатана бореться з Христом, а поле битви – серце людей; свою невігубну злість він спрямував на предмет Божої любові – людину, тому що Бог для нього недосяжний. Письменник таким чином засвідчує, що існування таких тріад є абсолютно закономірним, а стосунки – абсолютно відносними. Останнє означає лише те, що зростання питомої ваги Тріади Свіість автоматично притлумлює Его-потяги і навпаки – неконтрольований Свіість розвиток Его-потягів знищує Душевні Сили дитини та її мікрооточення.

Розглянемо тенденції розростання девіантного стану дитини залежно від типу превалюючого Его-потягу (табл. 1.)

Табл. 1.

Тип Его-потягу	Зовнішньо-символічний та внутрішньо-психічний стан
Его-потяг до самодостатності та гордості	Обмеження чи вибіркове коло спілкування, бажання створити психологічну віртуальну реальність навколо себе
Его-потяг до марнославства	Переоцінка своїх успіхів, дріб'язковість, вимога отримання похвали
Его-потяг до надмірного харчування	ненажерливість, бажання задовольнити свій стан через вживання алкоголю
Его-потяг до печалі	Постійне очікування неприємностей, недовіра, депресивний стан
Его-потяг до гніву	Неприйняття чужої думки, роздратованість, швидка зміна настрою
Сексуальний Его-потяг	Розбещеність, статевая незрілість, розвиток статевих комплексів
Его-потяг до марного проведення часу	Невміння і небажання організувати свій час, лінощі, невміння дисциплінуватися

Розглянуті нами Его-потяги чітко вкладаються в систему потреб А.Маслоу. Однак поняття тріади є ширшим і, на нашу думку, більш глибоким.

Християнська модель моральності пропонує п'ять рівнів структури людського “Я”, використовуючи вказані тріади (рис. 2.)

Така “планетарна” модель структури “Я” містить певну суперечність, оскільки дві зовнішні орбіти є насправді найглибиннішими; окрім того, Его-потяги являють собою цілу систему “підорбіт”, які можуть знаходитися в більшій чи меншій доміні.

Водночас завжди існує взаємозв'язок між численними “Я”, і якщо певні орбіти входять при цьому в резонанс, відбувається посилення певної підструктури – посилення на порядок, а не на конкретну величину. Так, Его-потяг до гордості кількох людей призводить до ство-

рення відособленої групи з марнославними інтересами (конфліктна група в класі, наприклад).

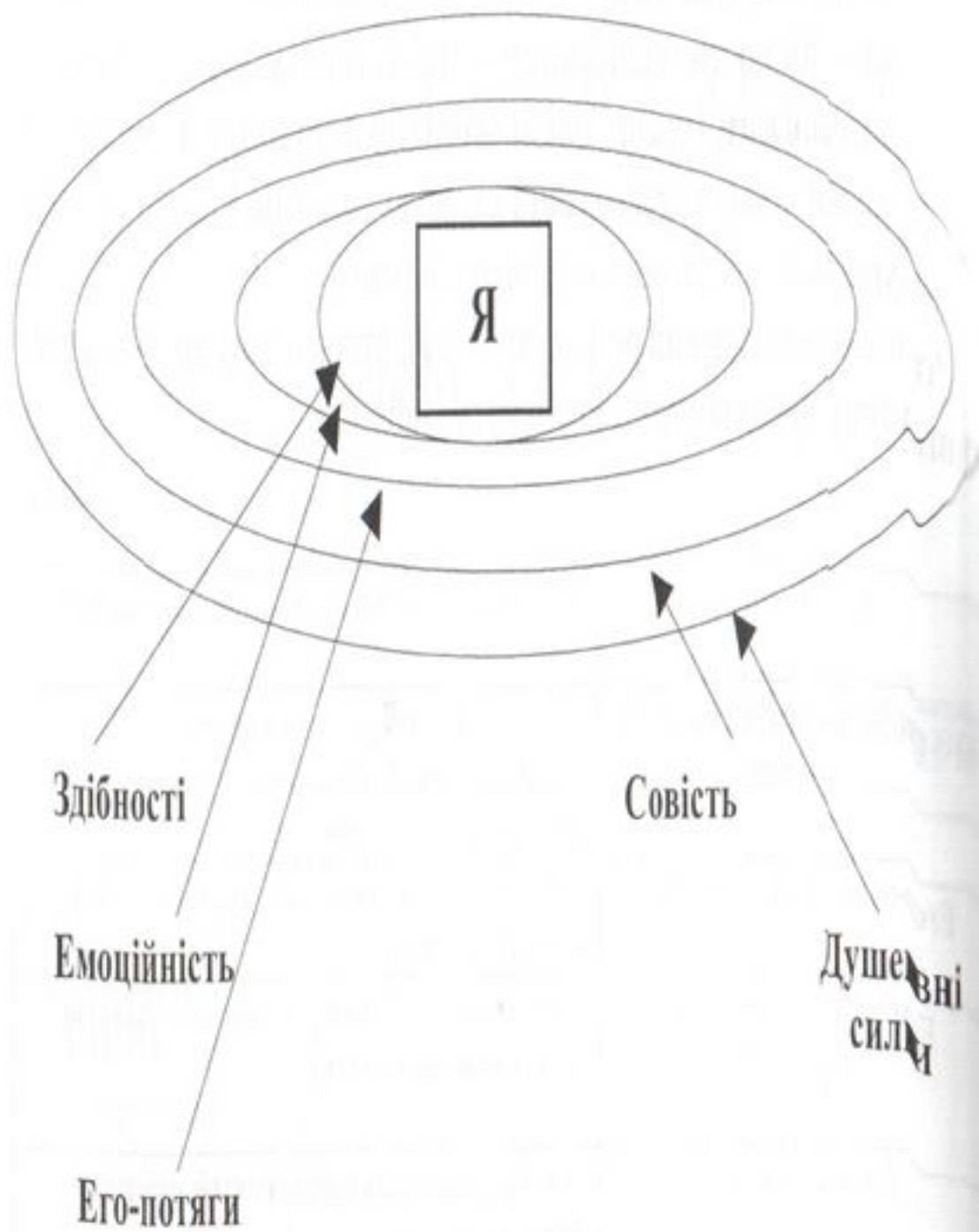

Рис. 2

Особливої уваги заслуговує проблема корекції девіантної поведінки як процесу пробудження Душевних Сил за допомогою Совісті. При цьому мобілізуються також Здібності, спрямовані на духовне зростання людини.

Помітно, що сучасна наука серйозно бере до уваги лише фізичний та психічний аспекти особистісного становлення "Я", однак практично не звертається увага на "душевні" грані цього процесу (зауважимо, що "психологія" в дослівному тлумаченні означає "наука про душу"). Так, наприклад, робляться спроби дослідження зовнішніх причин наркотизації чи виявлення "твинтиків", які слід "підкрутити" для зняття фізичної та психічної залежності підлітка від наркотичної речовини. Глибинні ж спонукальні чинники та можливості лікування душі залишаються поза дослідженням науки. Останнє, на нашу думку, пояснюється тим, що довіряючи процес, тобто психічна реальність людини сприймалася на рівні будь-якої істоти; при цьому духовна реальність людського буття ігнорувалася чи тлумачилася відповідно до вимог пануючої ідеологічної доктрини.

У зв'язку з цим відчувається необхідність у вивченні здобутків духовного досвіду віруючих, віри загалом для проведення певних корекційних та превентивних заходів стосовно наркотизації.

"Є тільки один ідеал досконалості, перед яким поклоняються всі народності, – це ідеал, який представляє нам християнство..., – писав К.Д.Ушинський. – Воно дає життя і вказує вищу мету будь-якому вихованню, воно ж і повинно служити для виховання кожного християнського народу джерелом будь-якого світла і будь-якої істини". Людина, мораль якої базується лише на загальних нормах суспільства і не освячена вірою в Бога, переживає феномен блудного сина, який пішов в "страну далече". Такою "страною далече" може бути і та несправжня реальність, яку шукають молоді люди в наркотичних речовинах, не відчувши її в щоденному житті з його проблемами, які вони не в змозі розв'язати.

Виникає внутрішня криза, за якої людина або ж влаштовує втечу до нереального, або ж відчуває духовні страждання, які за своєю сутністю є позитивними, якщо вони ведуть до очищення і віднайдення Бога в собі і себе в Бозі.

В основу прийнятого нині реабілітаційного та ресоціалізаційного процесу лікування наркотично залежної молоді покладено відновлення віри людини – у себе, у лікаря, у свої сили та в силу ліків, у доброзичливість оточуючих тощо. Нам видається, що така постановка проблеми не є достатньо глибинною. Вона може становити лише початковий етап реабілітації, її структурний елемент.

В умовах руйнації моралі цілого суспільства стає зрозумілим не-ефективність натуралістичних психолого-педагогічних заходів реабілітації та ресоціалізації наркотично залежних. Це пов'язано з тим, що потрібно не просто полегшити фізичний та психічний стан наркомана, а й змінити його ставлення до наркотиків, що можливо лише за умови духовного переродження.

Відродження душі має базуватися на ознайомленні з головними постулатами християнства, які пропагують очищення людини від пороків та пристрастей, прищеплення жертвової любові до ближнього, досягнення гармонії духу і тіла.

Світська психолого-педагогічна модель, в основі якої лежить зародження у наркомана віри в себе, має бути доповнена християнською моделлю, за якої буде відбуватися духовна реабілітація, що ґрунтується на вірі в Бога, а потім у себе як образ і подобу Божу.

Нині Церква має потенційні можливості для теоретичного обґрунтування та практичного провадження корекційних заходів у лікуванні наркотично залежних осіб спільно з медико-реабілітаційними центрами, наркологічними диспансерами тощо.

Особливе місце в цьому контексті належить Православній Церкві, яка знаходиться зараз на особливому етапі переосмислення своєї ролі в духовному просвітництві та, можливо, є найбільш ментально адаптованою в етнологічному розумінні. Тому використання її потенціалу має стати предметом як богословських, теологічних, так і соціально-педагогічних досліджень для зародження тісної співпраці.

При цьому перше коло відновлення Душевних Сил проходить між дитиною і матір'ю; друге коло охоплює найближче оточення алкоголіка, наркомана, злочинця. Урешті-решт уся методика згаданих товаришів ґрунтується на розумінні того, що "Я – наркоман!" ("покаяння"), на відкритому самовизнанні цього факту ("сповідь"), на зміні укладу свого життя ("смирнення"), на трансформації стосунків із найближчим оточенням ("милосердя").

При цьому християнський педагог, психолог має сформувати у дев'янтних дітей принципи взаємостосунків, а саме:

➤ Відкрійся життю, возлюби іншого	Корекція Еґо-потягу печалі
➤ Зберігай спокій і терпіння	Корекція печалі
➤ Не приймай вчинок людини, прийми людину	Корекція гордості
➤ Навчись мовчати	Корекція гніву
➤ Щоб чути інших, умій питати	Корекція гордості
➤ Якщо йдеш за порадою, виконай її	Корекція самодостатності
➤ Ні на кого не нарікай	Корекція гніву
➤ Будь учнем у життя і не соромся цього	Корекція гордості
➤ Опір і невиконання – гірші з людських якостей	Корекція марного проведення часу
➤ Будь простим	Корекція марнославства
➤ Не розважайся справою	Корекція марного проведення часу
➤ Виконай потребу іншого	Корекція лінощів

Висловлені в цій статті міркування жодним чином не претендують на вичерпність і не є безапеляційними. Християнська модель моральності знаходиться в стані розроблення і розвитку, потребує зусиль християнських педагогів і психологів – зусиль Здібностей, розвинених у Тріаді Савісті.

Використана література

1. Євтух М., Тхоржевська Т. Проблеми виховання молоді в світлі християнського вчення // Вісник православної педагогіки. – №1, 1999. – С. 54-60.
2. Реан А., Коломинский Я. Социальная педагогическая психология. – СПб: Питер, 1999. – 416 с.
3. Савченко О. Набутки християнства з його ідеалами людинолюбства є невичерпним джерелом, до якого припадає наш народ // Вісник православної педагогіки. – №1, 1999. – С.10-13.

4. Свящ. Гармаев А. Обрести себя // Свет Православия: Христианский собеседник. – Вып. 51, 1999. – 262 с.
5. Свящ. Гармаев А. Психопатический круг в семье // Свет Православия: Христианский собеседник. – Вып. 50, 1999. – 270 с.
6. Свящ. Гармаев А. Этапы нравственного развития ребенка // Свет Православия: Христианский собеседник. – Вып. 30, 1998. – 112 с.
7. Свящ. Нечипоров Б. Введение в христианскую психологию. – М: Школа-Пресс, 1994. – 192 с.